

Globální bezpečnost - optimalizace mezinárodních vztahů (Úkoly pro 21. století)

Uvedený článek navazuje na Strategii řízení společnosti a armády z hlediska politiky a vědeckého rozvoje pro 21. století, zveřejněného ve VR 1/98.

* * *

Globální řízení bezpečnosti a optimalizace mezinárodních vztahů jsou cíle mezinárodní politiky 21. století. Tuto vizi podporuje konkrétní výslednice vývoje společnosti za podpory vědeckotechnického rozvoje, a to znásobením sil kladných i záporných v nových, před tím nebyvalých podmínkách z hlediska četnosti obyvatel na jedné straně, globálních vztahů a omezujících podmínek přírody na druhé straně. To vyvolává **potřebu nové kvality řízení věcí veřejných a aplikaci této kvality do vojenských věd a vojenské praxe**. Jednu z cest k tomuto cíli naznačuje tento článek.

Politologie objevuje objektivnější a efektivnější cesty k řízení věcí veřejných. Ale i přes toto poznání v **praktické politice** převažuje metoda pokus - omyl. Politika pro 21. století by měla být postavena na modelu politického chování, konkretizovaného soustavou modelů a principů s možností poznat rozpornosti uvedených principů. **Tedy na systémovém pojetí politiky.**

Objevení podstaty a možnosti řešení této rozpornosti je založeno na zhodnocování a vážení obsahu těchto principů. To se stává základem politického rozhodování, které šetří čas i peníze.

Podíváme-li se na náš problém z „poschodového domu“ a dáme-li praktické politice stejné šance jako systémovému rozvoji politiky, to znamená že se na ně díváme pod stejným úhlem, můžeme udělat následující závěry:

a) **Přes velké poznatky a znalosti ve sféře politologie schází určitý přechodový most pro jejich realizaci, a proto se často praktická politika realizuje od voleb k volbám.** Problémy, často i z nedostatku času, se vesměs řeší metodou „pokus - omyl“.

Politické strany mají svou teorii jak si udržet voliče, co jim slíbit, co nesplnit, co udělat nepřehledným, a tím i nekontrolovatelným. Teorie systémové politiky je pro některé politiky jen utopií. Praktická politika bývá obalena vrstvou byrokracie, která je její součástí a tvoří neprostupnost názorů lidí, kteří umí definovat dosud i neřešené problémy potřeb společnosti. Těžiště poznání praktické politiky je blízko realitě poznání „mas“, které chce získat jako voliče, neboť při volbách nakonec rozhoduje počet hlasů. Kvalita hlasů se z tohoto pohledu jeví jako druhořadá. V tomto procesu vytváří armáda stabilizující prvek ve státě a podílí se tím na snižování četnosti konfliktních situací.

b) **Systémový rozvoj politiky** je spojen s úsilím o poznání a kreativnost na základě kterých je realizováno i rozhodování. Propojuje státní praktickou politiku s politikou mezinárodní a je spojen s vědecky orientovanou kulturou. To umožňuje rozhodovací procesy spojit se zodpovědností jejich realizátorů, a tím sledovat i vyšší aktivitu politiků v realizaci věcí veřejných. **Těžiště této systémové politiky je blíže rozvoji světové politiky.** Oba politické směry řízení věcí veřejných mají někdy k sobě daleko, s hlediska nároků na politiku pro 21. století.

„A nebude-li včas řešeno **dilema mezinárodní bezpečnosti**, konfrontující státy a lidi na celé zeměkouli, nalezeny principy globálního řízení lidstva a mechanismy bezpečnosti, pak to ve svém důsledku může dospět do katastrofy vedoucí až ke zničení lidské civilizace a života na Zemi. Při řešení bezpečnostního dilema bude třeba překonávat neochotu některých států vzdát se vlastních zájmů ve prospěch kolektivní bezpečnosti, přesvědčovat je na konkrétních příkladech o výhodnosti a prospěšnosti vedoucí k dalšímu rozvoji jejich prosperity a demokracie.“ (Plk. doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc., VR 4/97, str. 8).

Realizace této cesty je vyjádřena modelem politického chování, konkretizovaného soustavou principů, které umožňují sledovat a vyjádřit jejich rozpornost, provést zhodnocení a zvážení sledovaných principů v politickém rozhodování při řízení věcí veřejných. Tento proces probíhá ve stávajících institucích, které realizují vládní program.

Bezpečnostní rizika signalizují změny v politickém chování a změny v rozhodovacím procesu, který by měl směřovat k inovaci procesu řízení věcí veřejných, tedy k politické kvalitě rozhodování. Politické chování, nemá-li být živelné, je odrazem technologického procesu, který se skládá z technologických úseků a jim odpovídajících činností, konkretizujících vstupy, proces, výstupy, v rámci vazeb mezi uvedenými technologickými úseky. Přehlížením uvedených zákonitostí, obecně platných ve všech oborech lidské činnosti, vzniká živelnost, která není žádoucí.

Filozofie řízení světové politiky vychází ze zkušeností z minulosti, kdy v monarchii vládla šlechta a protiváhou byli poddaní. V současnosti je to režim totalitní, nebo demokratický a jejich vlády. Protiváhu tvoří občané. Budoucnost směřuje ke globalizaci.

Stávajících 154 suverénních států si s ohledem na realizaci globální bezpečnosti a optimalizaci mezinárodních vztahů pravděpodobně vytvoří světovou vládu se světovou ústavou a vymezením právního prostoru pro realizaci rozhodovacích procesů světové vlády, aby došlo ke globálnímu soužití občanů různých států. To předpokládá změnu mechanismu moci, odpovídající novým podmínkám vývoje společnosti. Předpokládá se globální řízení rozvoje potřeb společnosti s respektováním specifických podmínek kulturních odlišností v jednotlivých teritoriích. Vyšší rovnoměrnost ve využití výsledků vědeckotechnického rozvoje. Efektivní čerpání zdrojů všeho druhu. Zvyšování ekologické kvality prostředí a života, s ohledem na trvale udržitelný rozvoj společnosti. Vznikne nová společenská dělba práce, s ohledem na nové možnosti využití výsledků informatiky.

Předpokládá poznání omezujících podmínek v zásobách, které nám dává naše ZEMĚ. Cesta k řešení směřuje k poznání záporných sil společnosti, kde je vazba na bezpečnostní

kritéria. Aktivita je nutné zaměřit na vývoj kultury a ekologický rozvoj potřeb společnosti. Odtud směřuje pohled na model funkce světové vlády a na politickou kulturu voličů a volených v procesu řízení a realizaci věcí veřejných, spojených se zajišťováním potřeb společnosti.

V první fázi půjde o posílení vlivu OSN a dalších demokratických institucí současného světa, a to si vyžádá vytvoření nástrojů pro prosazování rozhodnutí Rady bezpečnosti a rezolucí přijímaných Valným shromážděním OSN jak mocenskými, tak i jinými prostředky.

◀ Svět můžeme považovat za systém ▶ *Luc*

V tomto případě mám na mysli svět jako **mezinárodně politický systém**. U každého systému nás obvykle zajímají jeho dvě základní vlastnosti - **chování systému a jeho struktura**. Chování je vždy závislostí mezi podněty a odezvami, systém se přitom může chovat chaoticky, živelně, nahodile neboli neřízeně, nebo naopak cílově. U tak složitých a při tom pro život lidstva tak důležitých systémů je přirozené žádoucí **cílové chování**. Abychom ale mohli hovořit o cílovém chování, musí být **dán jednak cíl (cíle)**, k němuž systém svým chováním směřuje, **dále řídicí element**, který systém směrem k cíli (cílům) řídí, a konečně musí být **známé rušivé vlivy**, jež mu v dosažení žádoucího cílového stavu brání.

Teorie chaosu se snaží vysvětlit spontánní procesy rozvoje, chápe chaos i antichaos jako organické součásti evolučního vývoje. V tomto případě uvažuje autor tak, že chaos v přírodě se jeví jako objektivní proces, nezávislý na lidských aktivitách. Postupně přechází v řád, aby nastal opět chaos.

Chaos v procesu vývoje a řízení společnosti je odvislý od systémového a metodického poznání podstaty problémů, lidských aktivit a jejich vzájemných kombinací. Působí zde především vliv subjektivních přístupů aktérů a jejich aktivit. Vyšší kvalita poznání může zvýšit kvalitu řízení procesů a snížit důsledky chaosu.

Lidstvo potřebuje vytvořit nový světový systém s cíli žádoucího rozvoje této planety a cestami k jejich dosažení, s vhodnou strukturou a cílovým chováním a konečně s řídicím orgánem, který svět k novému světovému systému cílevědomě povede. K tomu je rovněž nutné vytvořit nový světový řád jako soubor pravidel a norem, zajišťujících soulad národních zájmů se zájmy celé planety, s mezinárodní bezpečností.

Je možné a reálné takovýto globální systém řešit? Je narůstající chaotizace, kterou je možné sledovat na úrovni chování jednotlivých států, i v globálním měřítku snížit a omezit?

Když ano, tak jak? V čem jsou překonány klasické formy a přístupy k řešení těchto problémů?

Řešení je možné za předpokladu, že stávající poznání globálních problémů bude řešeno „**synchronizovanými dílčími modely**“, jejichž vypovídací schopnost odpovídá globálním cílům, a stávající institucionální řešení globálních problémů bude z hlediska logicky, funkčně a ekonomicky provázaných činností zaplňovat „**děravé**“, a proto i často chaotické rozhodovací procesy.

Tuto problematiku nelze tedy řešit jen klasickými přístupy, ale je nutné využít „**systémovou abecedu**“, která objeví strukturu prvků a jejich vzájemnou vazbu, nezbytnou k řešení vzniklých problémů.

Na začátku uvedeného procesu je nutné říci, co bude předmětem našeho zkoumání a jakým způsobem to budeme zkoumat. To předpokládá konkretizování určitého **metodického postupu**, který je realizován ve studii globální bezpečnost - optimalizace mezinárodních vztahů.

Jednotlivé státy tvoří prvky, které mají mezi sebou své vztahy. Tyto vztahy se dále prohlubují v rámci různých světových seskupení a z hlediska globálních vztahů tak vzniká globální výslednice sil V, která je realizací vnitřní a zahraniční politiky, která se dále skládá ze sil P_k kladných a sil P_z záporných. (Síly záporné budeme konkretizovat jako „bezpečnostní rizika.“)

Proto je nutné vytvořit základní model funkce vztahů ve společnosti a armádě, definovat problémové oblasti, definovat cíle které chceme docílit a znát i omezující podmínky. Vědět, kdo je realizátorem cílů, znát soustavu institucí a obecný technologický model procesu rozvoje armády a společnosti, znát model architektury světové bezpečnosti a právní prostor pro spolupráci, mít nástroje ke globálnímu řízení společnosti, směřující k realizaci stanovených cílů (viz obr. 1).

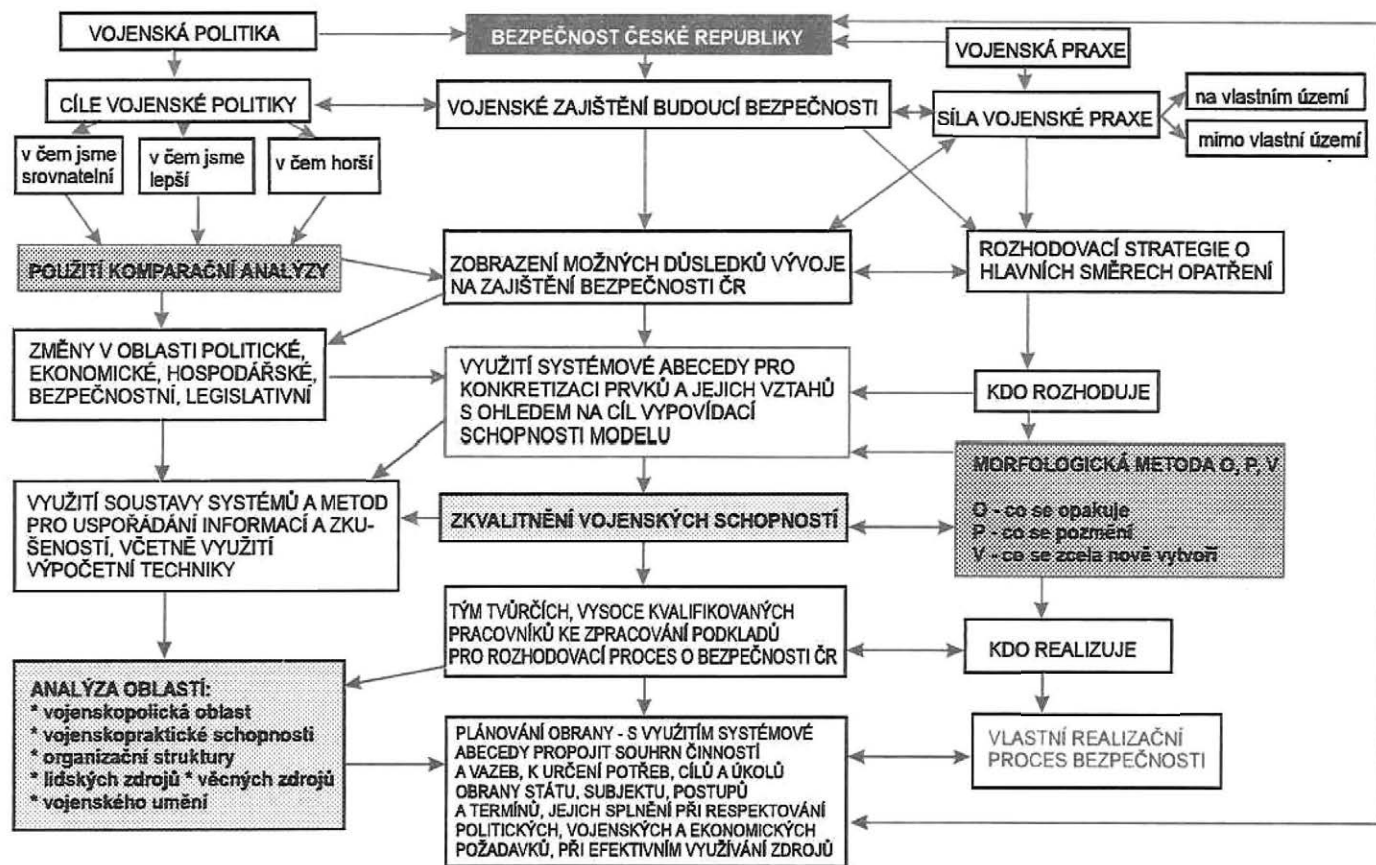
Je nutné si uvědomit, že **řídící systém funguje** prostřednictvím určitých institucí, které mohou mít **porušený technologický proces**, složený ze soustavy činností, nezbytných k realizaci záměrů a cílů, realizovaných prostřednictvím **organizace práce**.

Existuje aktuální systém mezinárodních vztahů a současný stav globální bezpečnosti a soustava politických, vojenských, ekonomických, sociálních a kulturních cílů. Tyto cíle vychází z poznání zdrojů chaosu a možných způsobů jeho řešení. Tak vznikají nové vývojové tendence, směřující k novému světovému systému mezinárodních vztahů a cílové globální bezpečnosti, spojené s novou strukturou institucí, respektující vývoj již současně globalizace ekonomické, globalizace politické a bezpečnostní, spojený s realizací inovačního procesu, který je odrazem vědeckotechnického rozvoje a realizace potřeb společnosti.

Hodnocení a měření objektivnosti cesty k novému světovému systému prostřednictvím bezpečnostních rizik, směřuje k omezení chaosu a ke stanovení váhy jednotlivých bezpečnostních rizik, s ohledem na respektování daných podmínek a strukturu činností, spojených se zajištěním cílů. Nepochopení a nerespektování určitých nezbytných činností, které jsou analogií „**technologického postupu**“ v rámci systému řízení, vede ke chaotizaci a v důsledku toho chaos může minout hlavní cíle vývoje společnosti.

Vývoj společnosti v čase t vychází ze současného světového systému mezinárodních vztahů a odpovídajícího současného stavu globální bezpečnosti a analýzy současného řídicího systému a jeho subjektů. Do další vývojové cesty je vložena soustava bezpečnostních rizik a ohrožení a prostřednictvím morfologické metody OPV se hledá to, co by se mělo z hlediska činností opakovat O, co pozměnit P, co zcela nově vytvořit V, pro realizaci nového světového systému mezinárodních vztahů, cílové globální bezpečnosti a nového organizačního uspořádání řídicího procesu.

Politika jako nástroj řízení věcí veřejných, se svými politickými aktivitami, je úzce spojena s kritérii pro hodnocení výsledků řízení, s vazbou na politické instituce, které zajišťují realizaci definovaných cílů rozvoje společnosti. Vlastní realizační proces v rámci

Obr. č. 2: Bezpečnost ČR systémově

určité technologie, spojené se soustavou institucí, může probíhat jako ideální proces, nebo jako ztrátový proces, vlivem „děravosti“ či „předimenzování“ činností v rámci technologického procesu. Jsou zde konkretizovány vazby mezi soustavou činností a konkrétní institucí.

Politické aktivity se týkají jak realizace potřeb společnosti, tak globálního procesu řízení společnosti, včetně globální bezpečnosti a optimalizace mezinárodních vztahů a mezilidských vztahů. Cílem je nalézt rozpory mezi ideálním a ztrátovým procesem a z toho vyvození efektivnosti řešeného úkolu.

Z metodického pohledu uvedený model konkretizuje prvky, které vymezují určitý prostor činností a jejich vzájemné vztahy. Je možné sledovat, jaké informace a zkušenosti nám konkretizují jednotlivé prvky, co již o daných problémech víme či nevíme, co nám jako celek vypráví daný model a jak navazuje na model jiný, aby s ním navázal kontakt a tím se realizovala výpověď v rámci „systémové abecedy“. Jednotlivé modely mohou mít společného jmenovatele v principu problému, ale potom se rozvíjí každý jiným směrem, k nové vypovídací schopnosti o modelu.

Specifikou lidského života je skutečnost, že je sociálním životem. Lidský jedinec přežívá jako kulturní bytost jen v podmínkách spolupráce a dělby práce s dalšími jedinci, ale i mezi skupinami a institucemi. Vytváří se tak síť vztahů, která v důsledku demografického růstu a technologického vývoje stále houstne. Část této sítě představují vztahy politické.

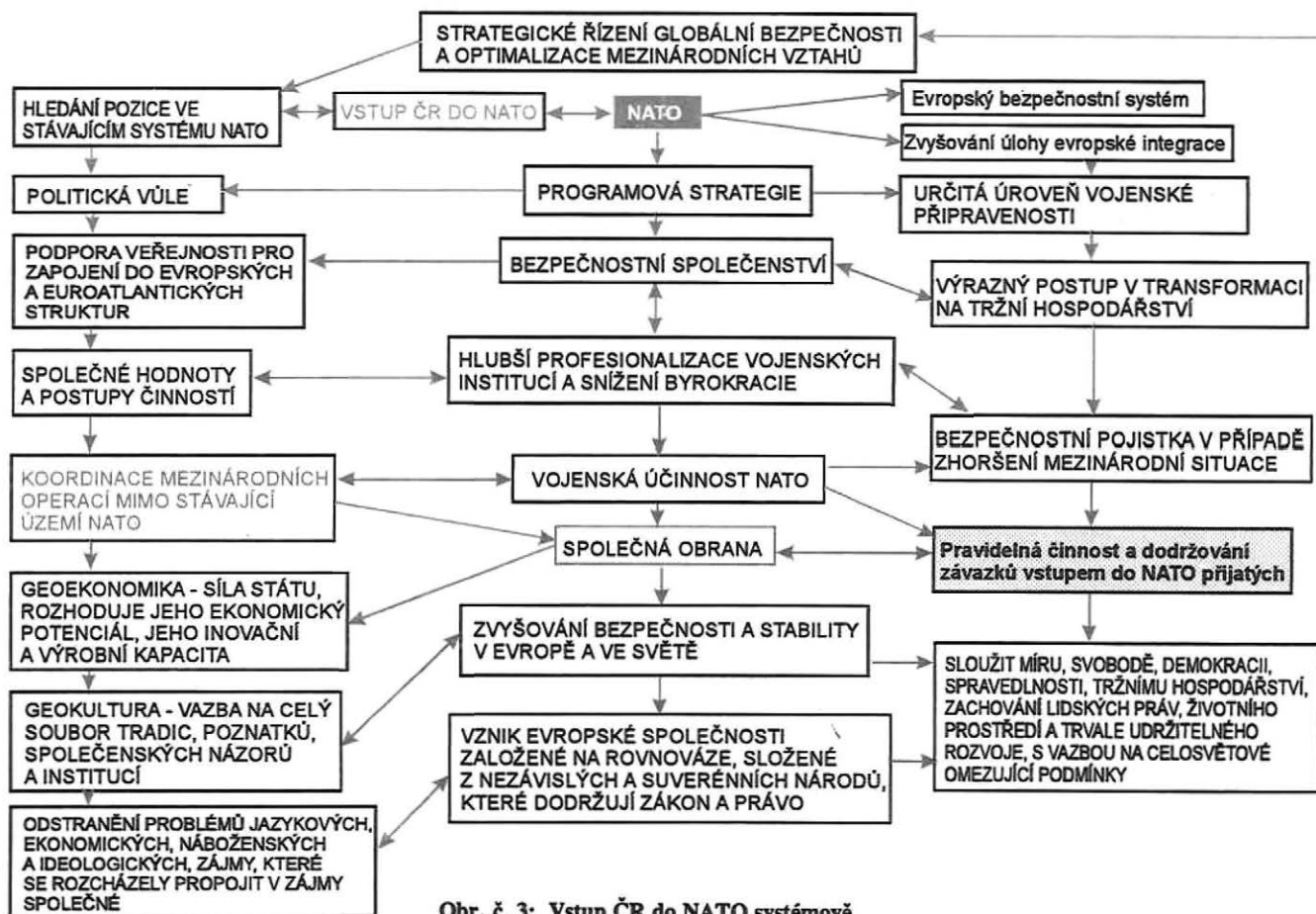
Politické vztahy se utvářejí v procesu organizování společnosti podle osy moci. Moc je duševní a fyzická schopnost aktérů dosáhnout požadovaných účinků, jednat svobodně. Moc je tedy schopnost v případě potřeby překonat odpor a dosáhnout kontroly či ovlivnění aktérů.

Jako sociální fenomén moc napomáhá fungování společnosti: zajišťuje stabilitu základních vztahů jednotlivců, skupin a tříd ve společnosti a někdy navíc přidává vědomě zacílené změny těchto vztahů. Politika je tedy zdrojem stability i dynamiky - naplňování společných cílů, a to včetně zajišťování podmínek pro život jednotlivců. Moc by měla pomáhat dosáhnout potřebné harmonie, kooperace či vyvážení tlaků. V praktické činnosti politiků jak jednotlivců, tak i skupin, se však moc často mění v asociální nástroj a slouží pak proti skutečným zájmům skupiny, v jejímž rámci působí.

Zvýšit věcnou účelnost na úkor osobního pocitu důležitosti politiků a zajistit zodpovědnost za rozhodnutí politiků by se mělo považovat za samozřejmost. Skutečnost je jiná.

Účastníci rozhodování jen zřídka usilují o optimální řešení - neberou v úvahu všechny alternativy a sáhnou po „nejlepší možnosti, to je takové, která vyhovuje aktuálním účelům. Státník hledá uspokojivé množství informací a uspokojivý model situace, ne komplexní racionalitu. Státníci jsou více ovlivňováni svými představami než novými informacemi.

„Někteří státníci jsou jako naivní vědci - hledají příčiny událostí, vytvářejí a testují hypotézy, a to vše při nedostatku vzdělání a informací, času a v prostředí plném ideologických stereotypů a křivých se zájmů. V této změti se vytváří jakási „sociální inteligence“, která na rozdíl od ideální racionality podléhá nedostatkům jednotlivce, organizačním problémům a roztržitém zájmům.“ (Viz práce M. Hermanové, Ch. Hermana a J. Hagana, Almanach „Civilizácia a budúcnosť“.)

Obr. č. 3: Vstup ČR do NATO systémově

Uvedený popis možného politického chování je nutné si uvědomit z hlediska tvorby bezpečnostní architektury, neboť Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády, místopředsedové vlády a další členové vlády, kteří jsou pověřeni řízením ministerstev, do jejichž působnosti náleží zahraniční věci, obrana, vnitřní bezpečnost, pořádek a finance. Předsedou Bezpečnostní rady státu je předseda vlády.

Kde nemáme problémy, kde jsme srovnatelní, kde jsme výrazně lepší a kde výrazně horší, to je základ objektivního a efektivního přístupu na vstup do NATO. Jak se tomu přiblížit popisuje model analýzy bezpečnosti České republiky na obr. č. 2.

Vstup do NATO by neměl být jen podřízení se danému pořádku v NATO vytvořeném. Je to tak závažný krok, že si vyžaduje vytvoření vlastního modelu, z něhož vyplyne, jaké předpoklady a nároky představuje vstup do NATO, což přibližuje obr. č. 3.

* * *

■ Uvedené modely nás vedou k tomu, uvědomit si, co z hlediska mezinárodní politiky tvoří rámec podmínek, které jsou pro nás výhodné, a těch, které musíme respektovat. Která bezpečnostní rizika ovlivňují naše jistoty a jak jim čelit. Jak to ovlivňuje funkční provázanost složek armády.

■ Co bude ovlivňovat náš vstup do NATO, co to bude představovat za výhody a co za nevýhody k daným současným podmínkám z hlediska politického, ekonomického, vojenského, sociálního, ekologického.

■ Co z hlediska bezpečnosti České republiky bude nutné ujasnit v oblasti vojenské politiky a vojenské praxe, co bude nutné zkvalitnit, kdo to bude zajišťovat, kdo realizovat.

■ Jaká bude provázanost mezi obrannou strategií NATO a koncepcí rozvoje a funkce armády ČR, jaká je vazba mezi globální bezpečností a bezpečností ČR, jaká je vazba na koncepci výroby zbraní v ČR a její propojenost na koncepci výroby zbraní v NATO.

Literatura:

- * Bezpečnostní politika České republiky - Závěrečná zpráva výzkumného projektu. Ústav mezinárodních vztahů v Praze 1996.
- * Gleick James: Chaos, vznik nové vědy. Ando Publishing, Brno 1996.
- * Janda Jaroslav: Globální bezpečnost. Mezinárodní politika, ročník XXI, 1/97, str. 9-11.
- * Kennedy P.: Svět v 21. století. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1996.
- * Kočí Jaroslav: Optimalizace mezinárodních vztahů (studie). Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1996.
- * Kočí Jaroslav: Globální bezpečnost: optimalizace mezinárodních vztahů (studie). Ústav mezinárodních vztahů, Praha 1997.
- * Plk. doc. Ing. Jiří Strnádek, CSc.: Evropská bezpečnostní politika v 21. století. Vojenské rozhledy 4/97.
- * Krejčí Oskar: Mezinárodní politika. Victoria Publishing, Praha 1997.
- * Civilizácia a budúcnosť. Almanach FSS 1990-96. Futurologická spoločnosť na Slovensku, júl 1996.